

Selle üle aasta kestnud Avispea-perioodil oli otsustav mõju Juhan Liivi arenguteele. Siin tutvus ta kohaliku Aleksandrikooli abikomitee esimehe Moorits Mikhelsoniga, tulise Jakobsoni-pool-dajaga. Tihti tuli Väike-Maarjast Avispeale Peeter Jakobson, kelle vestlused Jakob Liiviga äratasid Juhanis esimese huvi kirjanduse vastu. Omapärase kirjandusliku rühmituse, «Väike-Maarja parnass», kuhu hiljem kuulusid veel Jakob Tamm, Kaarel Kirim, Mihkel Kampmann, Otto Münstler ja Juhan Elken, sünnikohakski võib pidada Avispea vana koolinaja.

Juhan Liiv oli noorusest peale unistanud muusikamehe elukutsest. Ent just Avispeal, kui kõik katsed saada korralikku mänguriista olid lühtunud, lausus ta tähelepanuväärsed sõnad: «Ei saa minust mänguriista puudusel muusikameest, siis kirjamees peab minust ikka saama: sulge, tinti ja paberit jõuan ma ikka enesele nõutada.»

Ja varsti pärast seda hakkaski Juhan oma värsse vennale lugemiseks tooma. Jakob Liiv, kes oli sel ajal juba ajakirjanduse kaudu tuntud luuletaja, arvustas noorema venna saamatuid salmikiud karmilt ja õiglaselt. Ometi jätkas Juhan Liiv jonnakalt oma katsed ja lausus kunagi Jakobile: «Nüüd pean ma ennust sinu vennana esitama, aga aeg tuleb, kus sina end minu vennana esitad!»

1883. aasta veebruaris katkestas rõugehaigus Avispea kooli töö. Kui Juhan Liiv tervenenes, pöördus ta tagasi Alatskivile ja asus sügisel oma õpinguid Kodavere kihelkonnakoolis jätkama.

1885. aasta suvel tuli ta vend Jakobit külastama, kes oli vahetult Avispea koolimeistri kohalt tagandatud ja Pandiverre määratud. Pandivere koolinaja

ja laulutunnis kohmetusid kaks inimest: koolmeisteri 21-aastane vend Juhan ja 15-aastane sunniline koolitüdruk Liisa Golding. Juba kolm aastat tagasi oli noor kooliõpetaja Avispeal «ühe õiglase südame leidnud, kellest üksnes surm võib lahutada» (see oli Juhan Liivi oma õoilane Leena Ounmann), kuid Liivi lahkumisega Avispealt häibus ka esimene armuleek. Pandivere laulutunnis süttinud noorusarm andis aga haige keha ja hingega luuletajale paljudeks aastateks jõudu ja valgustas teda kõige hämaramateigi poolteadmatuse päevadel.

Pandiveres tehti Juhan Liivile ettepanek hakata Uniküla mõisa rahvakooli õpetajaks, kuid ta keeldus. Sama aasta sügisel oli ta lühikest aega «Virulase» toimetuses. Jõulud veetis ta jällegi

Juhani vaimne tegevus polnud täiesti korras.

1891. aasta algul kirjutas ta jälle lootusrikkalt Goldingile: «Jah, kui iial me sihile ei saaks, selle õnne pärast ükskord puhtalt täiest hingest armastada, maksis elada... Inimesed, kes oma hingelikus elus üksteisele nii sugulased, on üksteise tarvis sündinud.»

1892. aasta suvel oli Liiv küü aega venna pool. Kohtumistest Goldingiga kirjutas ta luuletuse, mida ta nimetas «surmasõiduks», nagu aimates, et see kohtumine jääb ühtlasi nende viimaseks kokkusaamiseks.

«Mul on kui päikse valgest öösesse ma sõidaks mööda eksimaid, kui ootaks igavene pime, kui kannaks süda ahelaid.»
1893. a. veebruarist on säilinud

Ja sinust, kuldne, ta õhkus ja laulis su iludest, ta suvest ja sügisest laulis ja laulis — igavest! Mu viimne laul, ta kustub, ta kustub sinuga ja sinuga kustub kõik elu ning sureb lauluna.»

Veel teistegi kaunite armastuslaulude inspiratsiooni on andnud Pandivere sõnasilmine neiu.

Liivi haigus arenes üha edasi. 1894. aasta veebruaris põletas ta märatsemishoos kõik oma käsikirjad: jutustuse «Vastu voolu», «Prohvet Maltsveti» ja juba tsenseeritud luuletuskogu. Samal aastal paigutati ta Tartu närvikliinikusse. Seal vabanevad, jätkus Liivi rünnkpilvine elutee, mis oli hooli pilkaselt pime, siis jälle välgusähvatusena hele. Ja nende välgutulede valgel sündisid eesti kirjandusse jutud ja laulud, mille sära ei suuda kus-

kes elas nüüd Väike-Maarjas. Jakob pidas algul teemaja, hiljem raamatukauplust oma majas. Viimane käik Väike-Maarjasse oli Juhanil 1906. aasta suvel. Ta oli sadakond versta ühe ööpäevaga Alatskiviilt Väike-Maarjasse paljajalu maha käinud. Sel korral põletas ta venna ahjus ka ühe lauluraamatu ära, mille servad ta oli muu paberit puudusel luuletusi täis kirjutanud.

Ülejäänud aastad elas Juhan Liiv mitmel pool oma kodukandis sugulaste ja sõõraste juures. See oli haige inimese kurb ja hoolitsuseta elu. Elu lõpuaastail hakkas ta kujutlema end Poola kuningana ja üritas mitmel korral Varssavisse sõita. Viimasest selletaolisest katsest kirjutab vennapoeg Arnold Liiv: «1913. aasta algul viisid kange külmaga raudtee konduktorid Liivi ilma mütsita ja Valga vahele kuhugile soosse, rongilt maha lükkates, sest nad arvasid teda piletita hulguseks...»

Isegi Liivi kõigi raskustega karastunud keha ei pidanud sellisele katsumusele vastu. Ta haigestus raskelt ja kustus ilma mingit arstiabi saamata sama aasta lõpul.

H. JOONUKS

JUHAN LIIV

1864 — 1964

tutada sajandid.

Kahekümnenda sajandi algul külastas ta ajuti vend Jakobit,

venna pool Pandiveres, õppis siis pool talve Trejneri gümnaasiumis. Suve ning sügise saatis ta mööda Avispeal, kuhu vend Jakob oli uuesti õpetajaks valitud.

Sellel suvel asus Juhan Liiv Avispeal suurema värsivormilise draama «Prohvet Maltsvet» kirjutamisele.

1887. aasta aprillist kuni oktoobrini elas ta jällegi Avispeal, töötades ühtlasi venna asemel (viimane oli läinud Venemaale keelt õppima) vallakirjutajana. See suvi ja eriti sügis kujunesid Liivi elus üheks õnnelikumaks.

Järgnevatel aastatel viibis Liiv korduvalt Avispeal ja Pandiveres. 1890. aasta suvel kirjutas ta Avispeal jutustuse «Vastu voolu». Ja samal ajal märkasid lähikondsed esmakordselt, et

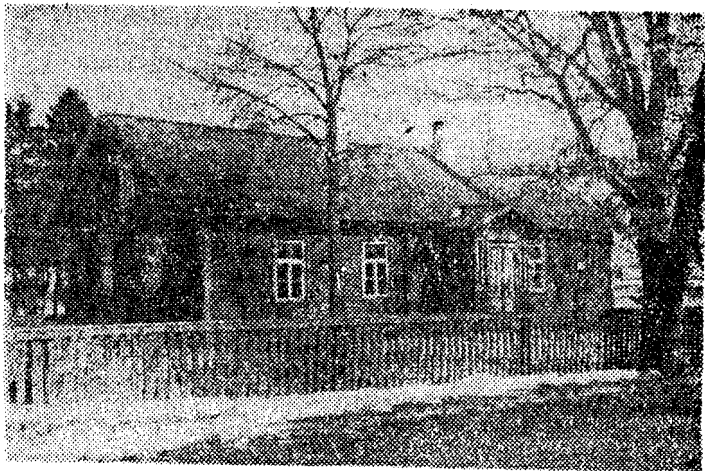
Liivi viimane kiri Goldingile.

Kurvalt ja ootamatult lõppes kaheksa aastat kestnud eeleegiline armuromaan. Kuid veel hiljemgi meenus õnnetule luuletajale tema vaimses öös Liisa Goldingi nimi. 1903. aastal kirjutas ta oma vällavaese olukorras: «... kuulsin, et mulle vallaalaltsuse käest 6 rubla — Liisi, — pigista silmad kinnil — abiraha on võetud.» Ja 1906. aastal pühendas ta luuletuse «Mu viimne laul» «Neiu L. G-le».

«Mu viimne laul oli õitest ja kenast kevadest ja kenast kevade ilust ja suvest ja sügisest.

Endise Pähdivere mõisa häärberihoone.

Avispea koolimaja.